

NOKIA

Harjuniitty Heposuo

Turvetehtaan rakennuksen perustan dokumentointi 2017

Teemu Tiainen
Timo Jussila

Tilaja: Nokian kaupunki

Sisältö

Perustiedot	2
Turvetehtaan dokumentointi	3
Paikka.....	3
Tarkastus 14.11.2017	5
Perustan dokumentointi	6
Kuvat	8
Rakennuksen perusta ennen tutkimusta	8
Rakennuksen perusta esillä	12
Perustan purkaminen	17

Kansikuva: Rakennuksen perusta puhdistettuna esiin turpeen, kunnan ja pintamaan alta.

Perustiedot

Alue: Nokia, Harjuniitty, Heposuo eteläpään itäpuoli.

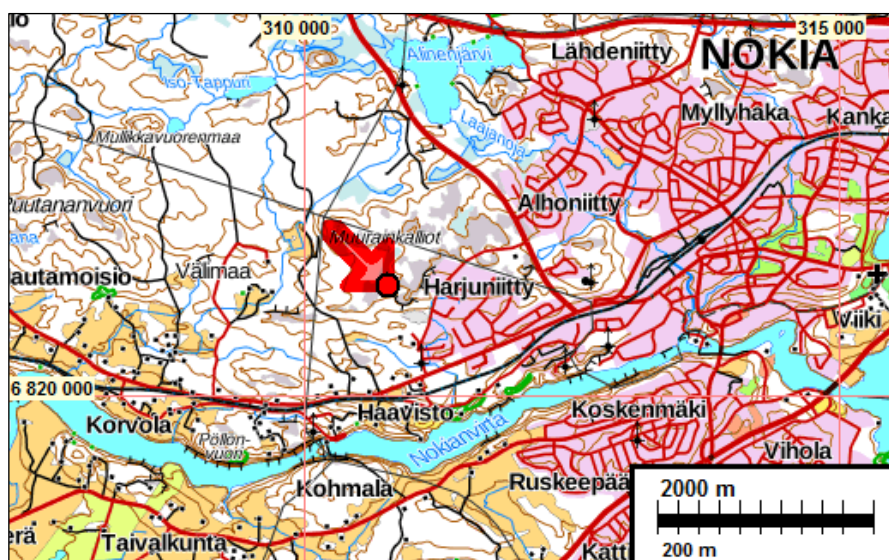
Tarkoitus: Dokumentoida rakennuksen perusta ennen sen purkamista.

Työaika: Maastotyö 14.11. ja 30.11. – 1.12.2017

Tilaaaja: Nokian kaupunki.

Tekijät: Mikroliitti Oy, Teemu Tiainen, Timo Jussila, maastossa myös Timo Sepänmaa, Juuso Koskinen ja Johanna Roiha.

Tulokset: Paikalla on ollut loivassa rinteessä kaksiosainen rakennus, jossa kivijalka. Rakennuksen läntinen, suonpuoleisen osan kivijalka on yhtenäinen ja kooltaan 4 x 6 m. Sen sisällä on ”tiilikaukalo” josta johtaa rautaputki ulos ja toinen putki suon laidalla olleeseen kaivoon. Kyseessä on ilmeisesti maamoottorin perusta. Huoneen koillisosassa on tiililattiaa. Itäinen osa rakennuksesta on avoin idän suuntaan jossa ei ole perustusta. Rakennuksen itäosan kivijalka on 8 x 4m. Itäosan pohjoisreunalla on tiilimurskaa ja laastilla vahvistettua luonnonkivistä lattiaa, joka voi mahdollisesti olla puretun uunin pohja tai rouhimen ja paalaimen alusta.

Perustus nuolen osoittamassa kohdassa.

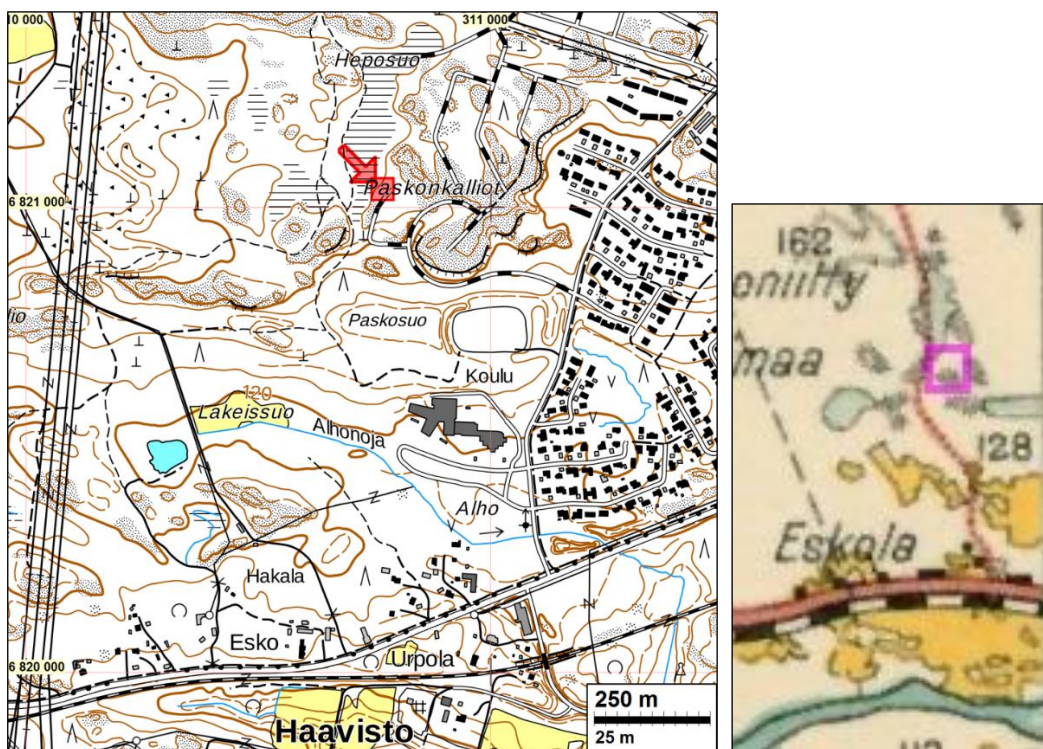
Selityksiä: Koordinaatit ja kartat ovat ETRS-TM35FIN-koordinaatistossa. Maastokartat Maanmittauslaitoksen maastotietokannasta syksyllä v. 2017 ellei toisin mainittu. Muinaisjäännösrekisteri on tarkastettu 11/2017. Valokuvia ei ole talletettu mihinkään viralliseen arkistoon eikä niillä ole mitään kokoelmatunusta. Valokuvat digitaalisia ja ne ovat tallessa Mikroliitti Oy:n serverillä.

Turvetehtaan dokumentointi

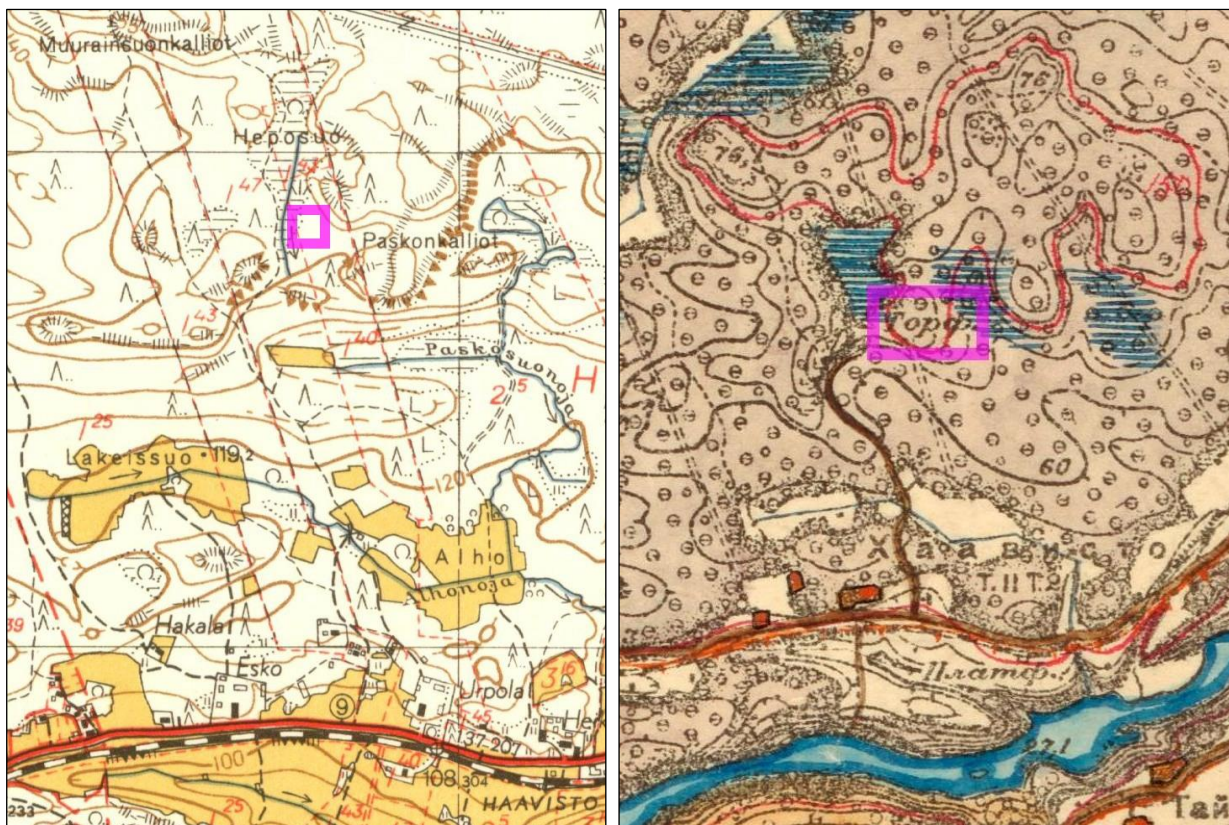
Pari kilometriä Nokian keskustasta länteen ja noin kilometrin Siuron valtatiestä pohjoiseen, harjuniityn pientaloalueen länsireunamilla, Heposuon eteläosan itäpuolella on suon laidassa rakennuksen perusta (N 6821039 E 310763). Nokian kaupunki pyysi selvittämään rakennuksen perustan historiaa ja onko se kenties muinaisjäänös. Selvitys tehtiin karttatarkastelun, perimätiedon ja maastotarkastuksen avulla. Paikka tarkastettiin maastossa 14.11.2017 (Jussila). 1900-luvun alun senaatinkartan sekä paikallisen perimätiedon mukaan paikalla on ollut turvepehku-tehdas 1900 luvun alkupuolella. Suon laidalla oleva rakennuksen perusta on ilmeisesti turvepehku-tehtaan ainoa paikalla oleva jäännös. Jäänöstä ei tulkittu muinaisjäänökseksi. Se sijoituu uudelle pientaloalueelle ja sen rakennettavalle omakotitalotontille, minkä vuoksi rakennuksen jäänös olisi poistettava. Pirkanmaan maakuntamuseo ohjeisti Nokian kaupunkia (tontin myyjää) dokumentoimaan rakennuksen perustan ennen sen purkamista (lausunto 20.11.2017, diar 539/2017). Nokian kaupunki tilasi rakennuksen perustan tutkimuksen ja dokumentoinnin Mikroliitti Oy:ltä. Ennen perustan purkupäätöstä paikka siis tarkastettiin 14.11.2017. Varsinainen dokumentointi tehtiin 30.11. ja 1.12.2017.

Paikka

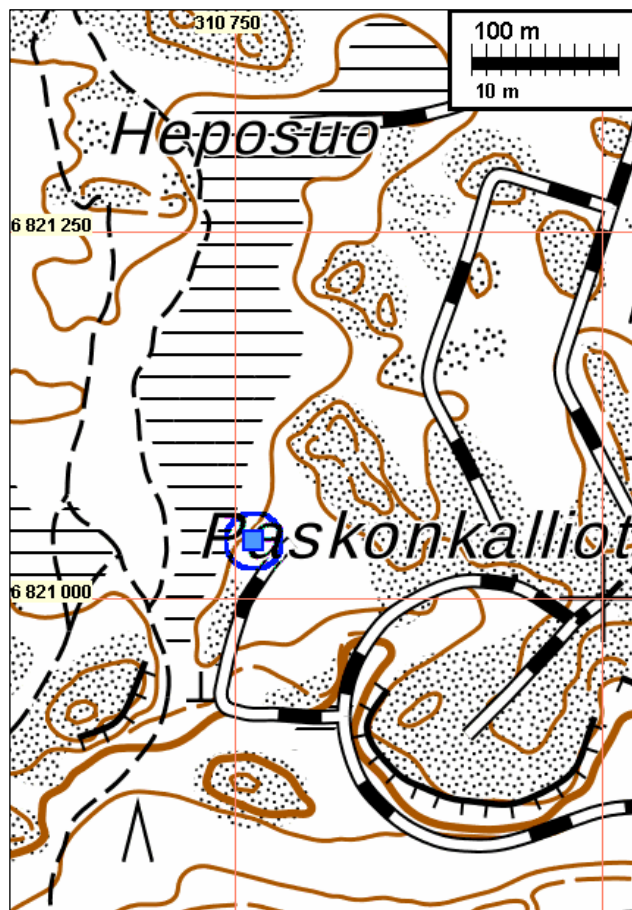
Isojakokartalla v. 1767 paikka on tyhjä – koko alue on takamaata. Samoin 1700-luvun lopun Kunnikaankartalla alue Haaviston kylän pohjoispuolella on asumaton. Vuoden 1847 Pitäjänkartalla alue on edelleen tyhjä ja samoin v. 1903 (tai muutamaa vuotta varhaisempi kartoitus) pitäjänkartalla. Senaatinkartalla v. 1909 (kartoitus) paikalle tulee tie etelästä Haaviston kylästä. Perustuksen kohdalla on venäjänkielinen teksti "Торф." (Торф.) eli торфяник (= turvealue tai -suo). Yleiskartalla v. 1930 kohdalle ei ole merkitty mitään mutta sen vierestä, Haavistosta pohjoiseen menevä kärrytie on merkitty. Vuoden 1954 peruskartalle ei kohdalle ole merkitty mitään ja aiemmissa kartoissa ollut tie on merkitty polkuna. Nyt kyseinen tie on nyt olemassa osin polkuna mutta etelämpänä polkukin on jo hävinnyt.

Rakennuksen perustan paikka punaisella, oikealla v. 1930 yleiskartalla.

Rakennuksen perustan alue v. 1954 peruskartalla ja v. 1909 senaatinkartalla jossa kohdalla teksti "Torf".

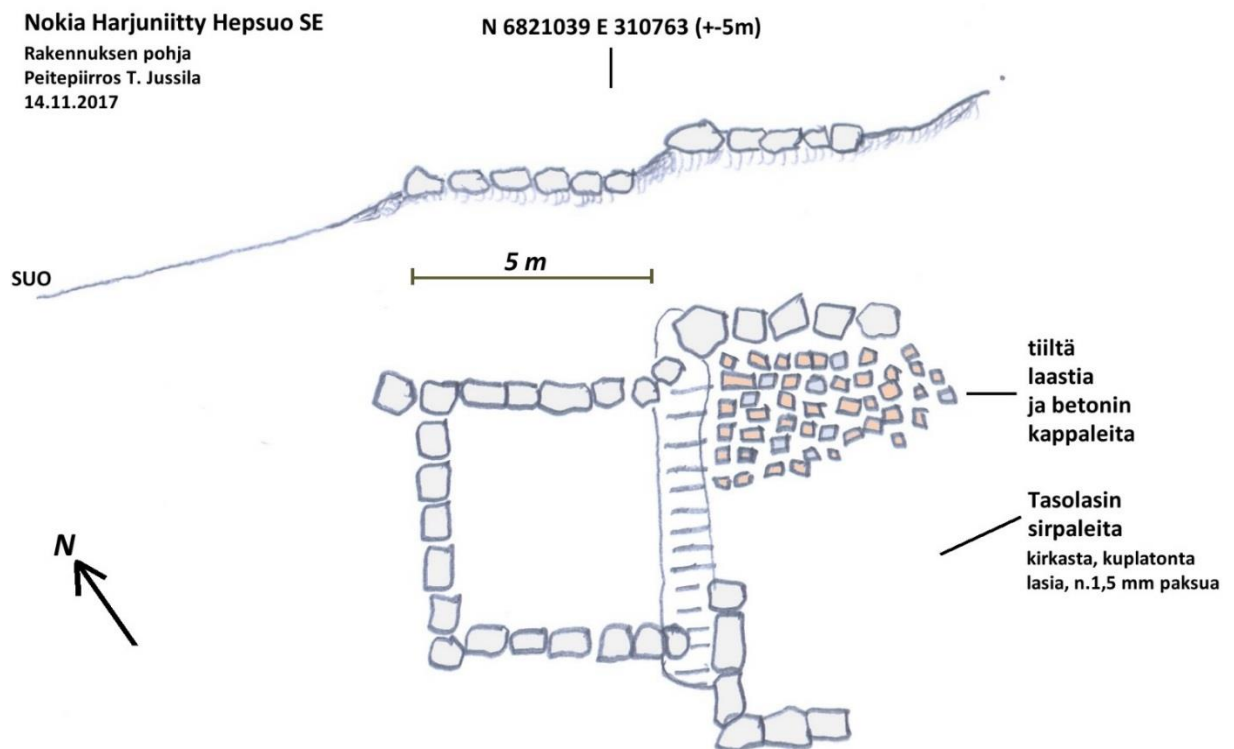
Ote nykyisestä maastokartasta. Perustuksen paikka on merkitty sinisellä neliöllä.

Paikallinen henkilö, Henry Moisio (joka havaitsi rakennuksen perustan lokakuussa 2017) tietää kertoa:” Hepsuolta on nostettu turvetta, siinä oli turvepehku-tehdas”. Pirkanmaan maakuntamuseo toteaa lausunnossaan 20.11.2017: ”Tontilla sijaitseva kaksiosaisen rakennuksen pohja, johon kuuluvat lohkokiviperustukset ja uunin pohja, liittyy todennäköisesti Haaviston Urpolan tilan turvepehku-tehtaaseen, joka perustettiin v. 1906. Tehdas lopetti toimintansa 1910-luvun loppupuolella tai viimeistään 1920-luvulla. Kyseisen tuotanto- tai asuinrakennuksen pääosa purettiin vasta vuosien 1948 - 1951 välillä”

Tarkastus 14.11.2017

Tarkastuksessa 14.11. 2017 havaittiin suohon loivahkosti laskevassa rinteessä, suon reunasta runsaat 10 m, rakennuksen perustan jäänteet. Perusta on kaksiosainen ja porrastettu kahdelle tasolle. Ylemmän tason, rakennuksen itäosan perustus on n. 5 x 10 m laajuinen, mutta eteläosassa perustuskiviä on vain muutaman metrin itään kun pohjoisreunalla on n. 5 m pituudelta itään. Itäreunalla ei ole perustusta. Itäosan pohjoisosassa on matala kasa tiiliä, laastia ja pienhköjä betonikappaleita, mahdollisesti uunin jäännös. Länsiosa, alarinteen perustus on kooltaan n. 5 x 5 m. Muutamassa perustusten sisälle tehdyssä koekuopassa oli kaikissa tiilen paloja pinnassa ja ohuen sekoittuneen kerroksen alla pohjamoreeni.

Perustusten pohjois- ja itäpuolella oli maanpintaa laikkuina avoimena – turvekerros poistuttuna – ja siellä ei missään ollut mitään merkkejä rakennuksesta tai muusta toiminnasta – vain puhdasta, kivikoista moreenimaata. Perustuksen jäänteiden itäreunamilla oli turpeen seassa vähäinen määrä lasin sirpaleita. Lasi oli ohutta (n. 1-1,5 mm paksua), kuplatonta, kirkasta tasolasia – ikkunalasia. Perustuksen kivet ovat isohkoja lohkokiviä, joissa poran jälkiä. Tarkastin lähialueen parin sadan metrin säteellä varsin tarkasti. Alueella ei ole muita rakenteiden jäännöksiä tai merkkejä nykyaikaa vanhemmasta ihmistoiminnasta.

Peitepiirros rakennuksenpohjasta ennen tutkimusta – pohja oli tuolloin vielä suurelta osin turpeen ja kunnan peitossa

Perustan dokumentointi

Rakennuksen perusta dokumentoitiin 30.11. ja 1.12.2017, jolloin myös perusta lopuksi purettiin. Rakennuksen perusta otettiin esiin kaivinkoneella - hienovaraisesti - kannot, turve ja kunta poistamalla, perustuskiviä varoen, niin, että ne pysyivät paikoillaan. Myös peruskivien ulkopuolelta poistettiin turve ja pintamaa noin metrin etäisyydelle perustuksista. Rakenteen Itäosan ylempällä tasolla oleva irtonainen tiilimurska ja laastikerros poistettiin. Sen jälkeen rakennuksen pohja puhdistettiin esiin käsin lapiolla, lastoilla ja harjoilla. Esiin otettu rakennuksen pohja kuvattiin ja piirrettiin. Länsiosan perustuksista tehtiin fotogrammetrinen dokumentointi, josta laadittiin 3D mallinnus (josta tulostettiin erillinen 3D pdf-tiedosto).

Rakennuksen pohjan suonpuoleinen, alempi ja läntinen osa muodosti yhden ”huoneen”. Yhtenäisen kiviperustan koko oli 4 x 6 m. Kiviperustan sisäpuolella, huoneen pohjoisreunalla oli tiililattiaa. Osin sen päällä oli tasoitettu ja sileä laastipinta, joka lienee osalta tiililattiaa kulunut pois. Eteläseinustalla oli myös pienellä alalla tiililattiaa. Muutoin lattiapinta oli alkuperäistä maanpintaa – pohjamoreenia - josta oli poistettu isommat kivet. Lähialueen luontainen maaperä on hyvin kivikkoista moreenia jossa myös runsaasti päänkokoisia ja isompiakin, teräväsärmäisiä moreenin kiviä. Maalattialla tiililattian eteläpuolella oli tummaa, liki mustaa maata- nokea ja ehkä öljyäkin.

Läntisen huoneen luoteisnurkassa oli tiilistä ladottu ”kaukalo”. Sen pohjalta lähti kiviperustan alitse kaksi rautaputkea. Toinen putki ulkopuolelle noin parin metrin päähän, toinen putki n. 10 m päähän suon laitaan, maahan kaivettuna (n. 10 - 20 cm syv). Suon laidassa, suon puolella, on ollut kivetty kaivo johon putki on mennyt. Kyseessä on mitä ilmeisimmin maamoottorin alusta. Putket ovat maamoottorin tarvitseman (kaasuttimen) ilmaputki ja jäähdytysveden putki. Ainakin yhdessä vastaavassa turvepehkutehtaassa tiedetään olleen (ja on vieläkin tallessa) maamoottori, joka on ollut paalaimen eli puristajan ja pehkun repijän voimanlähde ([Puumalan Luukkolan sammaltehdas](#) ja [sen moottori](#)). Eteläisempi huone on siis pienen turvepehkutehtaan konehuone.

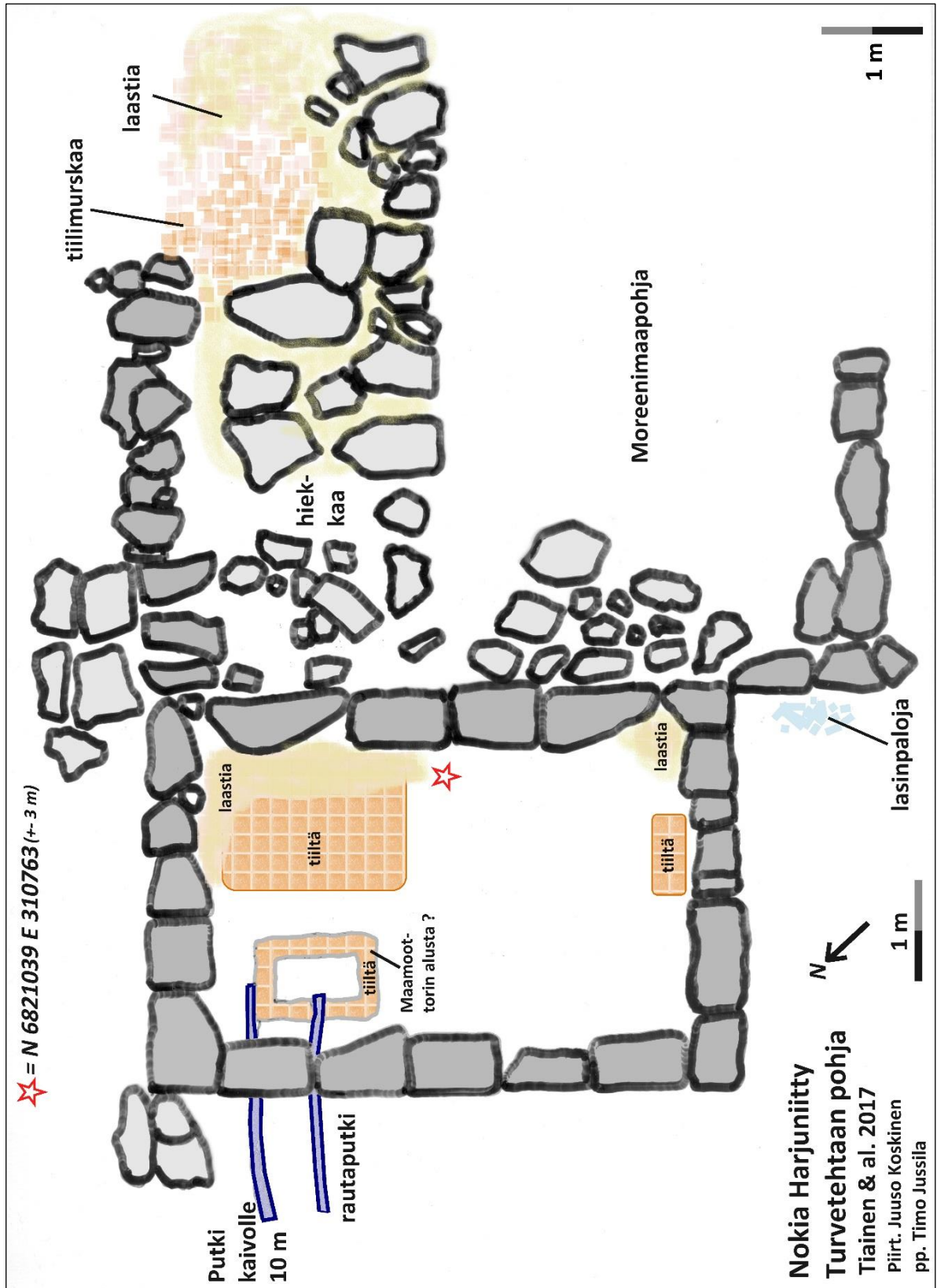
Pohjoisempi ja hieman ylempänä ollut ”huone” on ilmeisesti ollut avoin länteen. Ainakaan sen länsireunalla ei ole ollut kiviperustaa – etelä- ja pohjoisreunien perustat ovat 3 ja 4,5 m pituiset ja ne loppuvat ”kesken”. Mitään merkkejä itäseinän perustuksista paikalla ei ole – tuskin niitä on poiskaan purettu, joten on oletettava, että rakennus on ollut jollain tavoin avoin itään, suosta pois päin, ylärinteeseen.

Pohjoisemman huoneen eteläosan lattiapinta on maalattiaa, pohjamoreenia josta myös isommat kivet osittain raivattu pois – niitä oli jätetty (lattiaksi) huoneen länsireunalle. Huoneen pohjoisreunalla oli tiili- kivi- ja laasti (betonimainen) rakenne – lattiapinta. Sen päällä oli ohut kerros tiiliä ja tiilimurskaa - joka siis raivattiin pois. Irtonaisen aineksen alla oli ilmeisesti luonnonkivillä vahvistettua lattiaa jota on peittänyt laasti (tai kevytbetoni tms.) kerros – vahvistettu laastilla. Sen päällä on ollut jonkunlainen tiilirakenne, josta ei saanut tarkempaa selkoa. Rakenne ulottui syvemmälle maahan kuin perustukset ja muu lattia – parikymmentä senttiä moreenimaahan ja sen alla olleeseen kalliopintaan.

Rakenne ulottui perustuksen itäpuolelle. Kyse tuskin voi olla uunin pohjasta, mitä vastaan puhuu kaikenlaisen noen ja hiilen ja mustuneiden tiilien, sekä tulitiilien puuttuminen. Kyseessä voisi olla vahvistettu pohja jotain konetta varten kuten ehkä paalaimen ja repijän hyvin tukevaksi tehty alusta.

Rakennuksen kiviperustat olivat maan pinnalle perustettuja – yksi lohkokivikerros. Lattian tiilirakenteet olivat maapohjalla, pari tiikerrosta. Mitään maanalaisia rakenteita ei ollut – muuta kuin

rautaputket. Löydöt olivat ainoastaan tasolasin sirpaleita (n 1 mm paksua ohutta, kuplatonta lasia), sekä rautainen ruuvilenkki- ilmeisesti moottorin kiinnityksen osa.

Kuvat

Rakennuksen perusta ennen tutkimusta

Tämän luvun kuvat 14.11.2017 (paitsi kaksi ensimmäistä).

Perustuksen länsiosan pohjoispuolelta, kuvaaja Arto Heikkinen 6.10.2017

Perustuksen ylemmän itäosan eteläreunaa, kuvaaja Arto Heikkinen 6.10.2017

Perustuksen jäännös sen kaakkoispuolelta, yläosaa.

Perustuksen jäännös sen itäpuolelta, yläosaa.

Koillisesta- perustuskivet osin sammaleen peitossa, edustan risukasan takana. Vaalea kiviaines edustalla on osin luontaista kivimurskaa osin ehkä paikalle viereiseltä tietyömaalta joutunutta.

Perustuksen jäännöksen pohjoispuolelta – sammalpeitteinen kiviperustus taaempana pinnan irtokivien takana, sen länsiosassa (oikealla) kivet paremmin näkyvissä.

Perustuksen alempaa, länsiosaa, pohjoisesta.
Alla lännestä.

Ylemmän itäosan eteläpuolta itään.

Ylemmän itäosan eteläpuolella perustuskivi, jossa poran jälkiä.

Uunin jäännöistä.
Tiiltä, laastia ja betonin kappaleita

Tiili ja hienosekotteisen betonin kappale.

Rakennuksen perusta esillä

Rakennuksen perustaa puhdistetaan esiin 30.11.2017.

Länsiosan mahdollinen konehuone (lounaasta).

Etelään.

Koillisesta.

Luoteiskulman tiilikaukalo. Rautaputkien päät osoitettu nuolilla.

Läntiseb "konehuoneen" koillisosan tiili-laastilattia (länteen)

pohjoiseen

Läntisen huoneen eteläreunaa itään)

Itäistä, "avointa" huonetta osin esiin puhdistettuna.

Läntisen huoneen pohjoisosan vahvistettu lattiarakenne-kiveä ja laastia

Rakenteen keskellä tiilirakenteen jäännös

Rakennuksen itäosaa pohjoisesta ja lännestä.

Perustan purkaminen

Rakennuksen itäisen huoneen pohjoisseinämän pohjaa, länteen.

Itähuoneen pohjoisosan laastilla ja kivillä vahvistetun pohjoisoan syvemmälle ulottuvaa rakennetta, jonka alla kalliopohja.

Läntisen huoneen luoteisnurkkaa.

Tiilikaukalosta peruskiven alta menevä rautaputki.

Toinen putki joka menee maahan kaivettuna suon reunaan

Putkikaivantoa suohon, jossa kaivon jäännös (alla).

Lenkkiruuvi konehuoneen lattialla

